

El vell i el mar

Carles Montpart Tura
carlesmontpart.cat

L'escriptor nord-americà Ernest Hemingway ha estat sens dubte un dels narradors i novel·listes que més influència han tingut en les generacions d'escriptors de la segona meitat del segle XX. La seva innovadora manera de plantejar els temes i el seu particular ús de la llengua anglesa van marcar uns camins que el van convertir amb el temps en un autèntic clàssic. En parlem aquest mes amb motiu de la nova traducció de la seva novel·la més coneguda, El vell i el mar.

Infantesa: música i natura

Ernest Miller Hemingway (Oak Park, Illinois, 1899 – Ketchum, Idaho, 1961) va néixer en el si d'una família educada i molt respectada de la comunitat conservadora d'Oak Park, un suburbi de Chicago. El seu pare, Clarence Edmonds Hemingway, era metge i la seva mare, Grace Hall Hemingway, música, i després de viure un temps amb el pare de Grace, la família es va mudar finalment a una casa de set habitacions en un barri respectable amb un estudi de música per a Grace i un consultori mèdic per a Clarence. La insistència de la mare perquè Ernest aprengués a tocar el violoncel es va convertir en una font de conflictes, però més tard l'escriptor va admetre que les classes de música —especialment pel que fa a la tècnica del contrapunt— li van ser útils per a la seva obra.

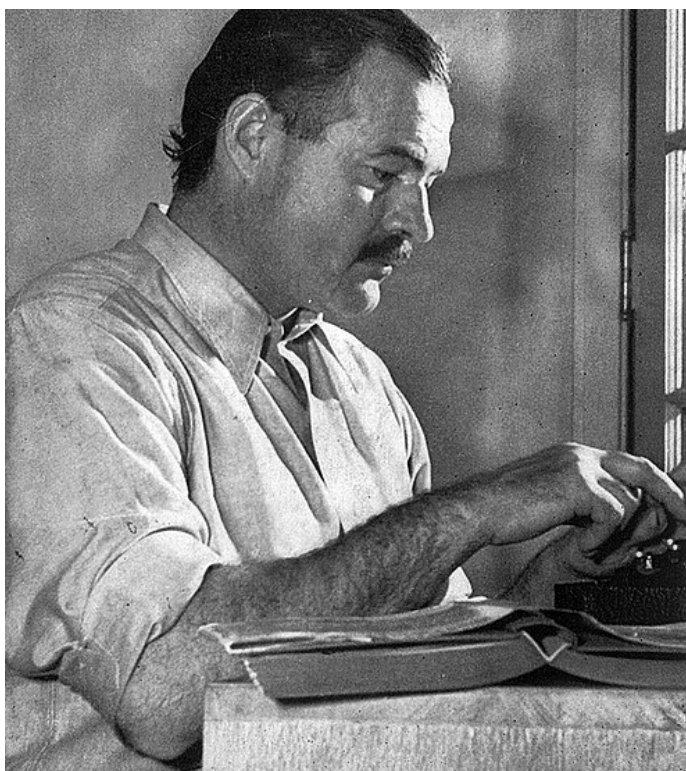
La família tenia una casa d'estiu anomenada Windemere a Walloon Lake, prop de Petoskey, Michigan, on el seu pare li va ensenyar de ben petit a caçar, pescar i acampar als boscos i a prop dels llacs, unes primerenques experiències a la natura que li van inculcar una gran passió per la vida a l'aire lliure i per les aventures en zones remotes o aïllades.

Des de 1913 fins a 1917, Hemingway va anar a l'escola secundària Oak Park and River Forest High School, on va practicar diversos esports, com ara la boxa, l'atletisme, el waterpolo i el futbol americà.

Va destacar a les classes d'anglès i, durant dos anys, va tocar a l'orquestra del col·legi amb la seva germana Marcelline. En el seu penúltim any va cursar una assignatura de periodisme, gràcies a la qual va escriure els seus primers articles, i quan va deixar l'escola secundària va entrar a treballar durant sis mesos com a reporter novell al diari *Kansas City Star*, el llibre d'estil del qual el va influir en la preferència per la utilització del llenguatge directe i les frases curtes.

Primera Guerra Mundial

A principis de 1918, després de ser rebutjat per l'Exèrcit dels Estats Units per la seva mala visió, Hemingway va respondre a una campanya de reclutament de la Creu Roja a Kansas City i va signar un contracte per convertir-se en conductor d'ambulàncies a Itàlia. Va sortir de Nova York al maig, va arribar a París mentre la ciutat estava sota el bombardeig de l'artilleria alemanya i pel juny ja era al front italià.

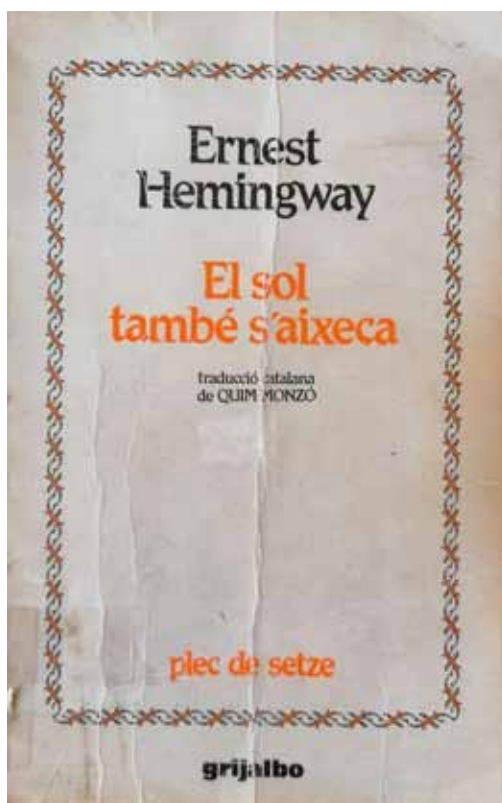

Ernest Hemingway

El 8 de juliol de 1918 Hemingway va ser tocat per un foc de morter, cosa que li va produir greus ferides a les dues cames. El van operar en un centre mèdic de campanya i el van traslladar a l'hospital de la Creu Roja de Milà per a la seva recuperació, on hi va passar sis mesos. Durant la convalescència, Hemingway es va enamorar d'Agnes von Kurowsky, una infermera de la Creu Roja set anys més gran que ell. Quan va ser donat d'alta de l'hospital i va tornar als Estats Units, el gener de 1919, l'escriptor creia que Agnes se li uniria al cap de poc temps, i que es casarien. Les coses, però, no van anar així: pel març Agnes li va escriure dient que s'havia compromès amb un oficial italià.

Toronto i Chicago

Quan Hemingway va tornar a casa va haver de passar per un període d'adaptació. Amb tot just vint anys, la guerra l'havia fet madurar de tal manera que no es conformava amb una vida casolana, sense feina i només pendent de la seva recuperació total. Pel setembre de 1919, l'escriptor va participar en un viatge de campament i de pesca amb amics de la secundària, a la península superior de Michigan, una experiència que es va convertir en la font d'inspiració del seu famós conte "El gran riu Two-Hearted", en què el per-

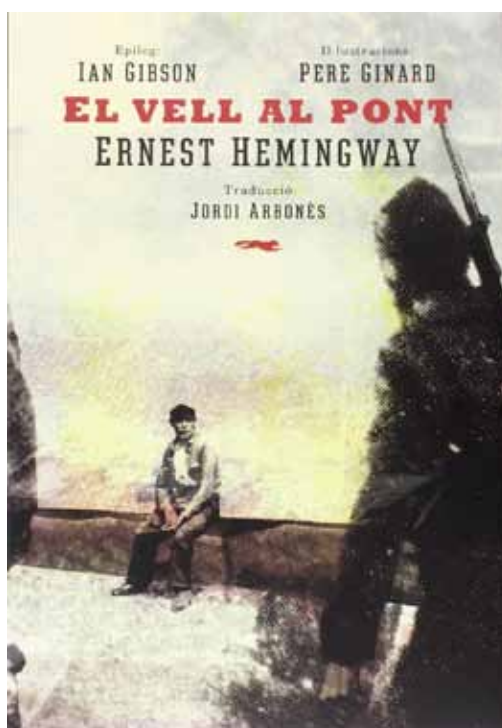

sonatge semiautobiogràfic de Nick Adams va a la naturalesa a buscar la solitud després de tornar de la guerra.

A principis de 1920, un amic de la família li va oferir treballar com a escriptor professional independent i corresponsal del *Toronto Star Weekly*, on Hemingway va conèixer i va fer amistat amb el periodista i novel·lista Morley Callaghan, que més tard li havia de presentar Francis Scott Fitzgerald a París. L'escriptor va tornar a Michigan el mes de juny següent, i pel setembre es va traslladar a Chicago, on va viure amb amics, sense deixar d'escriure articles per al *Toronto Star*. A Chicago, va treballar com a editor associat de la revista mensual *Cooperative Commonwealth*, on va conèixer el novel·lista Sherwood Anderson.

París

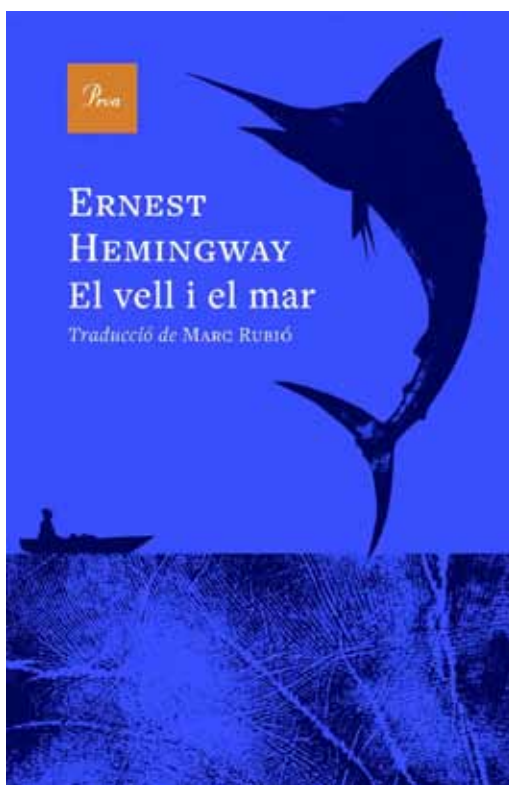
Quan Hadley Richardson, una noia originària de St. Louis, va arribar a Chicago per visitar la germana del company d'habitació de Hemingway, aquest se'n va enamorar. Tot i ser vuit anys més gran que ell, Hadley, que havia crescut amb una mare sobreprotectora, semblava menys madura que una jove de la seva edat. Ernest i Hadley es van escriure durant alguns mesos i finalment van decidir casar-se i viatjar a Europa. Volien visitar Roma, però Sherwood Anderson els va convèncer d'anar a

París, i va escriure cartes de recomanació per a la jove parella. Es van casar el 3 de setembre de 1921. Dos mesos després, Hemingway va ser contractat com a corresponsal a l'estranger del *Toronto Star* i tots dos van marxar a París.

A la capital francesa, Hemingway va entrar en contacte amb escriptors com Gertrude Stein, James Joyce i Ezra Pound, entre d'altres, i pintors com Pablo Picasso, Joan Miró o Juan Gris. Al poeta nord-americà Ezra Pound, Hemingway el va conèixer per casualitat el 1922, a Shakespeare & Company, la llibreria de l'editora i llibretera nord-americana Sylvia Beach, que tots dos freqüentaven. Van recórrer junts Itàlia l'any 1923, van viure al mateix carrer l'any 1924 i van forjar una gran amistat.

Per les referències i els documents fotogràfics que en tenim, l'Ernest Hemingway dels primers anys de París era un jove alt, ben plantat, musculós, d'espatlles amples, d'ulls marrons, de galtes rosades, de mandíbula quadrada i de veu suau. Ell i Hadley vivien en un petit edifici sense ascensor al 74 de la rue du Cardinal Lemoine, al Barri Llatí, i l'escriptor treballava en una habitació llogada en un edifici proper. Gertrude Stein, que era la representant del modernisme literari anglosaxó a París, es va

convertir en la mentora de Hemingway i la padrina del seu fill Jack, i el va presentar als artistes i escriptors expatriats del barri de Montparnasse, als quals es va referir com la "Generació Perduda".

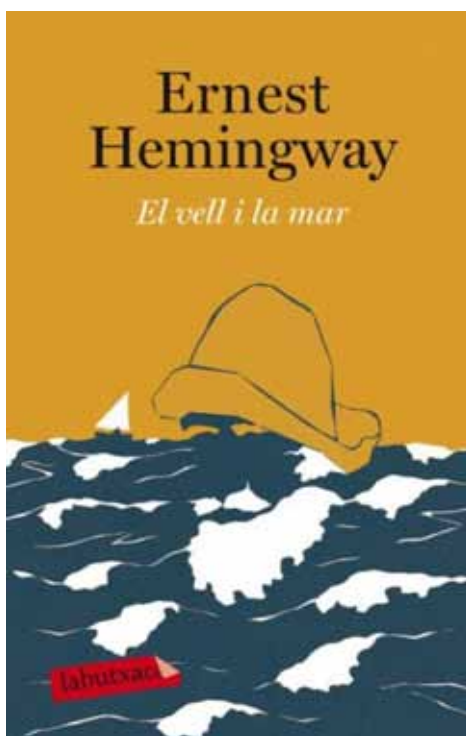
Aquesta denominació es farà popular a partir de la publicació del llibre *The Sun Also Rises* (1926), la primera novel·la de l'autor—publicada l'any següent a Londres amb el títol de *Fiesta*— i que en català va tenir una desconeguda i mai reeditada traducció a càrrec de Quim Monzó: *El sol també s'aixeca* (Grijalbo, 1984). Hemingway havia escrit el llibre arran dels seus viatges a les festes de San Fermín de Pamplona, entre els anys 1923 i 1925, i a partir de les quals havia quedat fascinat pel món del toreig. D'aquesta novel·la Henry King en va dirigir l'any 1957 una versió cinematogràfica protagonitzada per Tyrone Power, Ava Gardner, Errol Flynn, Mel Ferrer i Eddie Albert.

Els primers llibres

Durant els seus primers mesos a París, Hemingway va escriure vuitanta-vuit articles per al diari *Toronto Star*, va cobrir la guerra greco-turca, on va ser testimoni de l'incendi d'Esmirna, i va escriure molts articles de viatges. Quan Hadley s'havia de reunir amb l'escriptor a Ginebra,

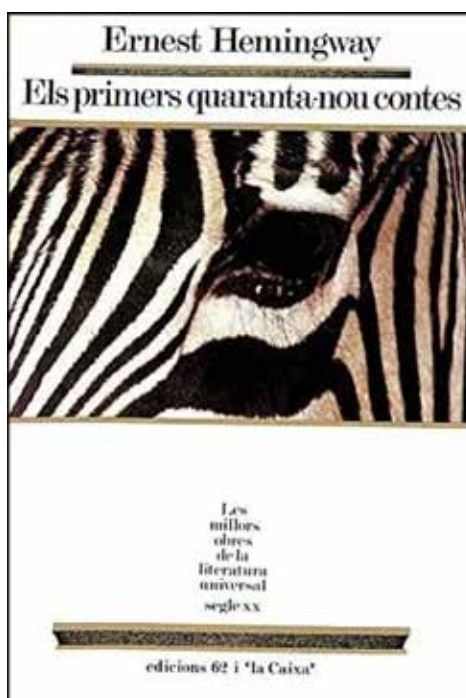
es va extraviar la maleta que contenia tots els contes escrits fins aleshores, circumstància que va contrariar enormement Hemingway, que en aquell moment ja començava a fer-se un nom entre els membres de la seva generació. L'any 1923 la parella va tornar a Toronto. Mentrestant, havia sortit publicat el seu primer llibre, *Three Stories and Ten Poems* (1923), que contenia deu poemes i els dos únics relats que l'autor havia conservat més un altre que havia escrit a Itàlia.

Hemingway, Hadley i el seu fill —que anomenaven carinyosament Bumby— van tornar a París el gener de 1924 i es van instal·lar en un nou apartament a la rue Notre-Dame-des-Champs. L'any 1925 l'autor va publicar el seu segon llibre, *in our time* —en aquella època es considerava modern i transgressor prescindir de les majúscules—, un volum que posteriorment l'autor va ampliar fins a incloure-hi quinze escenes breus —en francès en deien *vignettes*— i catorze contes, un llibre que ja en el seu moment es va considerar una revolució en el relat en llengua anglesa. Aquesta edició ampliada —recollida a *The Fifth Column and the First Forty-Nine Stories* (1938)— és la que Jordi Arbonès va incloure en la seva traducció al català del volum *Els primers quaranta-nou contes* (Edicions 62, 1989), i la que fa alguns anys es va editar com a llibre independent: *En el nostre temps* (Edicions del Cràter, 2022). Es tracta d'un magnífic

recull per introduir-se en l'obra narrativa de Hemingway, ja que en el conjunt de contes s'hi despleguen tant les tècniques —entre les quals la que es deriva de la “teoria de l'iceberg”, segons la qual l'autor només ha de mostrar una mínima part dels fets—, com els temes literaris que caracteritzaran tota la seva obra posterior.

Pel desembre de 1925, els Hemingway van passar l'hivern a Schruns, Àustria, on l'escriptor va començar una extensa revisió del manuscrit de *The Sun Also Rises*. Mentre treballava en el text, i coincidint amb un deteriorament de la convivència amb Hadley, Hemingway va començar una relació amb la periodista nord-americana Pauline Pfeiffer, una noia que provenia d'una rica família d'Arkansas que s'havia traslladat a París per treballar a la revista *Vogue*. De retorn d'una de les visites a Pamplona, on Pauline els va acompanyar, Hadley va demanar la separació, i al novembre va sol·licitar formalment el divorci. Van dividir les seves pertinences, i Hadley va acceptar l'oferta de Hemingway de quedar-se amb els guanys que generés la novel·la. La parella es va divorciar pel gener de 1927, i Hemingway es va casar amb Pauline Pfeiffer pel maig del mateix any. A l'octubre sortia publicat el segon llibre de contes de l'escriptor, *Men Without Women* (1927), un recull que més tard es

completaria amb un tercer, *Winner Take Nothing* (1933), totes ells traduïts al català per Jordi Arbonès a l'esmentat volum *Els primers quaranta-nou contes*.

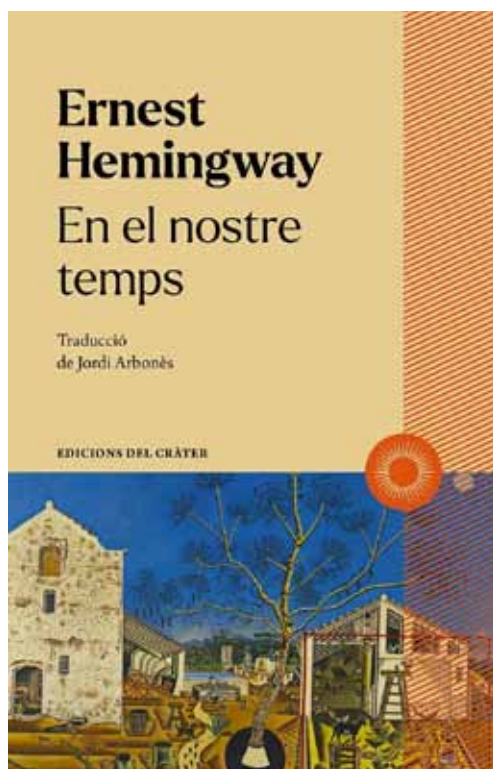
Cayo Hueso i Cuba

Seguint la recomanació del l'escriptor John Dos Passos — amb qui Hemingway sempre va mantenir una tensa relació d'amistat i de competència literària— la parella va deixar Europa i es va instal·lar en una casa a Cayo Hueso, Florida. Més endavant, l'any 1928, Pauline Pfeiffer i Ernest Hemingway van viatjar a Kansas City, on va néixer el seu fill, Patrick, i durant l'hivern, estant a Nova York, l'escriptor va rebre la notícia que el seu pare s'havia suïcidat, igual que ho havia fet feia anys el pare de Hadley Richardson, la seva primera esposa.

En tornar a Cayo Hueso al desembre, abans de viatjar a França, Hemingway va treballar en la seva novel·la *Un adéu a les armes* (Proa, 1976, traducció de Ramon Folch i Camarasa i pròleg de Joaquim Horta; *El Observador*, 1992; Proa, 1999), una novel·la que es va publicar originalment el setembre de l'any 1929. A partir de la seva experiència bèl·lica a la Primera Guerra Mundial, Hemingway escriu un dels seus textos més celebrats i que, a partir de la història

d'amor entre el voluntari nord-americà al front italià Frederick Henry i la infermera anglesa Catherine Barkley, acaba esdevenint una novel·la que mostra de forma crua i realista l'absoluta absurditat i inutilitat de qualsevol guerra. Sembla que la versió cinematogràfica que en va fer l'any 1932 el cineasta Frank Borzage, protagonitzada per Gary Cooper i Helen Hayes, no va ser del grat de l'escriptor. Anys després, l'any 1957, Charles Vidor en va rodar una altra versió, en aquella ocasió amb Rock Hudson i Jennifer Jones de protagonistes.

Durant la dècada de 1930 els Hemingway van passar els hiverns a Cayo Hueso —on l'oncle de Pauline els havia comprat una casa— i els estius a Wyoming. La seva tercera filla, Gloria Hemingway, va néixer pel novembre de 1931 a Kansas City. L'any 1933, Hemingway i Pauline van anar de safari a l'Àfrica de l'Est. El viatge de deu setmanes va proporcionar material a l'escriptor per a la novel·la *Green Hills of Africa* (1935), així com per als coneguts contes "Les neus del Kilimanjaro" i "La curta i feliç vida de Francis Macomber". La parella va visitar Mombasa, Nairobi i Machakos, a Kenya, i després va viatjar a Tanganyika, on van caçar al Serengeti entorn

Ernest i Pauline Hemingway, París, 1927

del llac Manyara i a l'oest i al sud-est de l'actual Parc Nacional de Tarangire.

L'any 1934 Hemingway, que era un gran afeccionat a la pesca, va comprar un vaixell, que va batejar amb el nom de *Pilar*, i va començar a navegar pel mar Carib. Durant aquest període va treballar a la novel·la *To Have and Have Not* (1937), l'única que va escriure durant la dècada de 1930, un text que va ser portat al cinema l'any 1944 per Howard Hawks —que va declarar que faria la millor pel·lícula de la pitjor novel·la de Hemingway— en un memorable film protagonitzat per Humphrey Bogart i per una joveníssima Lauren Bacall.

La Guerra Civil Espanyola

L'any 1937 Hemingway va començar a treballar com a corresponsal de la Guerra Civil Espanyola per a la North American Newspaper Alliance (NANA). Va arribar a Espanya pel març, i juntament amb el cineasta neerlandès Joris Ivens va visitar, entre altres ciutats, València i Madrid. Ivens, que estava filmant *Terra d'Espanya*, va voler que Hemingway reemplaqués John Dos Passos com a guionista, ja que l'escriptor nord-americà havia abandonat el projecte quan el seu amic i traductor José Robles Pazos va ser detingut i molt probablement assassinat pels serveis secrets soviètics.

Ben aviat, Martha Gellhorn, una periodista i escriptora a qui Hemingway havia conegut a Cayo Hueso el Nadal anterior, es va unir a Hemingway a Espanya. Com Hadley, Gellhorn era originària de St. Louis, i igual que Pauline havia treballat per a la revista *Vogue* a París. L'escriptor va tornar a Cayo Hueso durant uns mesos i després va tornar a Espanya en dues ocasions al llarg de l'any 1938, on va estar present a la batalla de l'Ebre, l'últim reducte republicà, i va ser un dels últims periodistes britànics i nord-americans a creuar el riu per sortir de la batalla.

Un testimoni punyent d'aquest precís moment és el colpidor relat "El vell al pont", cablegrafiat per l'escriptor des de Barcelona l'abril de 1938, i magníficament editat en català amb traducció de Jordi Arbonès, il·lustracions de Pere Ginard i un epíleg d'Ian Gibson: *El vell al pont* (Libros del Zorro

www.cooperativa70.coop

C. Font i Boet, 7 08140
Caldes de Montbui

Tel.: 93 865 45 30

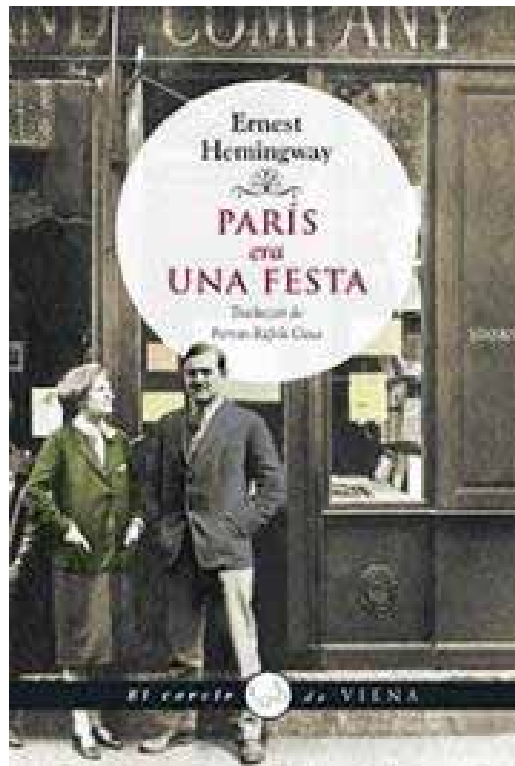
A/e. coop70@cooperativa70.coop

Rojo, 2016). Per a l'historiador irlandès, "El vell assegut a la vora de l'Ebre, aquell Diumenge de Pasqua —el 17 d'abril—, ha estat l'últim veí que ha abandonat la població costanera de Sant Carles de la Ràpita, evacuada —igual com la propera Amposta— davant de la imminent arribada dels feixistes. En la desolació del personatge, aclaparat perquè ha hagut de deixar enrere els seus animals, sobretot dues cabres —el gat ja s'espavilarà sol i els coloms volaran lliures—, l'escriptor condensa tot el trauma i tota la injustícia de la guerra", i més endavant conclou: "*El vell al pont* queda com un testimoni inoblidable, succint i descarnat, del desastre que suposen els conflictes bèl·lics, no solament el de la Guerra Civil, sinó tots. És impossible llegir avui aquest relat sense tenir present la tràgica peripècia dels refugiats, també del nostre temps" (ed. cit., p. 40 i 42).

Hemingway & Gellhorn

A la primavera de 1939, Hemingway va anar a Cuba amb el seu vaixell per instal·lar-se a l'Hotel Ambos Mundos, a l'Havana. Aquest va ser el moment en què va començar el procés de separació de Pauline, que s'havia iniciat quan Hemingway va conèixer Martha Gellhorn. Martha aviat es va reunir amb ell a Cuba, i junts van comprar la Finca Vigía, a vint-i-quatre quilòmetres de l'Havana. Un cop formalitzat el divorci amb Pauline, l'escriptor es va casar amb Martha el 20 de novembre de 1940 a Cheyenne, Wyoming.

Segons els biògrafs de Hemingway, Gellhorn va ser qui va inspirar l'autor per escriure la seva novel·la *Per qui toquen les campanes* (Proa,

1971, amb traducció de Jordi Arbonès i pròleg de Manuel de Pedrolo; reeditada per *El Observador*, 1992), una obra centrada en la Guerra Civil Espanyola i publicada originalment l'any 1940. La novel·la va vendre mig milió de còpies en pocs mesos i va rebre una nominació per al Premi Pulitzer. La versió cinematogràfica que en va fer l'any 1943 el cineasta Sam Wood, protagonitzada per Gary Cooper i Ingrid Bergman, va suposar un gran reconeixement popular de l'autor i una encara més gran difusió de la novel·la.

Pel gener de 1941 Martha Gellhorn va ser enviada a la Xina en una missió per a les seves cròniques al diari *PM*. Hemingway la va acompanyar, però va manifestar que era un país que no li agradava. Van tornar a Cuba abans de la declaració de guerra dels Estats Units al desembre, i en aquest context va ser quan l'escriptor va convèncer el Govern cubà que l'ajudés a reequipar el seu vaixell, el *Pilar*, amb la intenció d'utilitzar-lo per emboscar els possibles submarins alemanys a les costes de Cuba.

La Segona Guerra Mundial

Entre el maig de 1944 i el març de 1945 Hemingway era a Londres i Europa. Quan l'escriptor va arribar per primera vegada a Londres va conèixer Mary Welsh, la corresponent de la revista *Time*, de qui es va enamorar. Separat cada vegada més de Martha Gellhorn, Hemingway, després de diverses trobades amb Mary Welsh, li va demanar que es casés amb ell. Una bona aproximació biogràfica al Hemingway d'aquests anys, i especialment a la turmentosa relació entre l'escriptor i Martha Gellhorn, el lector la pot trobar al film *Hemingway*

Ernest, Hadley i Bumby Hemingway

& Gellhorn (2012), dirigida per Philip Kaufman i protagonitzada per Nicole Kidman i Clive Owen.

Com a corresponsal de la revista *Collier's*, Hemingway va estar present en el desembarcament de Normandia, el 6 de juny de 1944, i a finals de juliol es va unir al 22è Regiment d'Infanteria, comandat pel coronel Charles Buck Lanham, que es dirigia cap a París. El 25 d'agost l'escriptor va viure l'alliberament de París i aquell mateix any va presenciar els intensos combats de la batalla del Bosc d'Hürtgen, a la frontera entre Bèlgica i Alemanya. El 17 de desembre de 1944, febril i en mal estat, havia conduït fins a Luxemburg per

cobrir el que posteriorment s'anomenaria la batalla de les Ardenes. De totes formes, tan aviat com va arribar, Lanham el va posar en mans dels metges, que el van hospitalitzar amb un diagnòstic de pneumònia. Quan es va recuperar, la major part dels combats havien acabat. L'any 1947, Hemingway va ser condecorat amb una Estrella de Bronze per la seva valentia durant la Segona Guerra Mundial.

Cuba i el Premi Nobel

Hemingway es va casar amb Mary Walsh l'any 1946. En aquests anys, un cúmul d'accidents que van afectar tant l'escriptor com diversos membres de la seva família, així com la mort d'alguns dels seus grans amics literaris (l'any 1939 W. B. Yeats i Ford Madox Ford; el 1940 Francis Scott Fitzgerald; el 1941 Sherwood Anderson i James Joyce; el 1946 Gertrude Stein i, el 1947, Max Perkins, durant molt de temps l'editor i amic de Hemingway de l'editorial Scribner), van enfonsar l'escriptor en una profunda depressió, que sovint derivava en forts mals de cap, pressió arterial alta, problemes de pes i, finalment, diabetis. Un quadre mèdic agreujat per una vida marcada per un excessiu consum d'alcohol.

Malgrat això, l'any 1948 Hemingway i Mary van viatjar a Europa i van romandre a Venècia durant diversos mesos. Allà, l'escriptor es va enamorar d'Adriana Ivancich, una jove de dinou anys. La història d'aquest amor platònic va inspirar la novel·la *Més enllà del riu i sota els arbres* (Proa, 1967, traducció de Ramon Folch i Camarasa), que va escriure a Cuba en una època de conflictes amb Mary. L'obra es va publicar l'any 1950 i va rebre crítiques negatives. A l'any següent, furios per la mala recepció de la novel·la, va escriure l'esborrany de *The Old Man and the Sea* (1952) en vuit setmanes, del qual va dir que era "el millor que puc escriure durant tota la meua vida". L'obra va fer de Hemingway una celebritat internacional i li va suposar l'obtenció del Premi Pulitzer el maig de 1953, un mes abans de sortir cap al seu

segon viatge a l'Àfrica. En aquesta ocasió, l'escriptor va patir diversos accidents greus en què va estar a punt de morir. Arran d'aquests fets, Hemingway, per mitigar el dolor de les ferides, va començar a beure més del que li era habitual, que ja era molt.

Per l'octubre de 1954, Hemingway va rebre el Premi Nobel de Literatura. Com que encara estava patint el dolor dels accidents a l'Àfrica, va decidir no viatjar a Estocolm. En el seu lloc, va enviar un discurs per ser llegit en el qual va definir la vida de l'escriptor com "una vida solitària en què, si un és prou bo, s'ha d'enfrontar diàriament a l'eternitat". Pel novembre, mentre tornava a ser a París, va recuperar a l'Hotel Ritz unes caixes plenes de quaderns i textos dels seus primers anys a la capital francesa. Amb aquest material, i de retorn a Cuba, Hemingway va escriure un dels seus llibres més coneguts, *A moveable Feast*, que es va publicar pòstumament l'any 1964. En català el podem llegir amb el títol de *París era una festa* (Viena Edicions, 2018, traducció de Ferran Ràfols Gesa).

En aquesta obra l'escriptor nord-americà rememora la seva joventut al París dels anys vint. Era l'època en què Hemingway, com hem dit més amunt, treballava com a corresponsal per a diversos diaris, vivia amb la seva primera esposa en una situació econòmica força precària i es relacionava amb escriptors com Scott Fitzgerald, James Joyce o Ezra Pound, que s'aplegaven al voltant de la llibreria Shakespeare & Co, de Sylvia Beach, o amb els artistes amb qui coincidia al saló de Gertrude Stein.

Malgrat haver donat suport en un primer moment a Fidel Castro, l'any 1959 Hemingway i Mary van decidir abandonar Cuba després d'assabentar-se de la notícia que el líder cubà volia nacionalitzar les propietats dels nord-americans i altres estrangers a l'illa. Pel juliol de 1960, els Hemingway van sortir definitivament de Cuba, deixant obres d'art i manuscrits a la caixa forta d'un banc de l'Havana. Després de la invasió de Playa Girón el 1961 —l'operació militar fallida finançada per la CIA per derrocar Fidel Castro— la Finca Vigía, incloent-hi la col·lecció d'uns vuit mil llibres de Hemingway, va ser expropiada pel govern cubà.

Retorn a Idaho i mort

Durant l'estiu de 1959 Hemingway va tornar a visitar Espanya per preparar una sèrie d'articles sobre curses de braus que li va encarregar la publicació *Life Magazine*. Els textos es van aplegar pòstumament al volum *The Dangerous Summer* (1985). Durant el viatge, l'escriptor es va trobar molt sol i malalt. A l'octubre va viatjar d'Espanya a Nova York, on es va negar a abandonar l'apartament de Mary amb el pretext que estava essent vigilant.

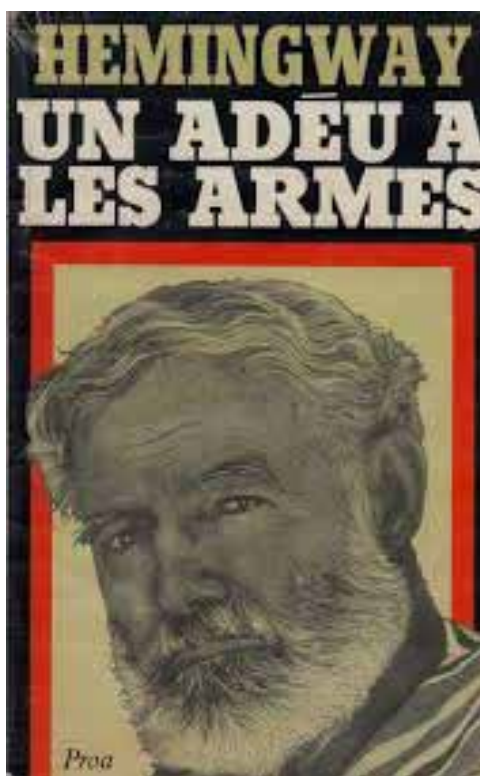
En aquesta època, Hemingway estava preocupat per les seves finances i per la seva seguretat, i creia que l'FBI li seguia tots els moviments des que havia abandonat Cuba i s'havia instal·lat a Ketchum, Idaho —fet que estudis biogràfics posteriors han confirmat. Finalment, el seu metge va convèncer Mary d'ingressar discretament l'escriptor a la Clínica Mayo, on Hemingway va

rebre tractament farmacològic pel seu estat depressiu i fins a quinze sessions de teràpia electroconvulsiva. Després de diversos ingressos a la Clínica, de retorn a Ketchum, la matinada del 2 de juliol de 1961, Ernest Hemingway es va suïcidar disparant-se a la boca amb la seva escopeta preferida. Durant un temps, es va amagar el motiu real de la mort de l'escriptor i es va declarar que havia estat "accidental".

El vell i el mar

Com ja hem dit més amunt, Ernest Hemingway, esperonat per les males crítiques que havia obtingut amb la novel·la *Més enllà del riu i sota els arbres*, va enllestir en vuit setmanes *The Old Man and the Sea* (1952), una obra que li hauria de valdre el Premi Pulitzer en la categoria de ficció l'any següent i que contribuiria de manera decisiva en l'obtenció del Premi Nobel de Literatura l'any 1954. La revista *Life* la va publicar sencera en la seva edició de l'1 de setembre de 1952, i l'editorial de Hemingway, Scribner's, en va llançar la primera edició una setmana després, el 8 de setembre. La revista va vendre un rècord de 5,3 milions de còpies en dos dies, i el llibre es va mantenir a la llista dels més venuts del *New York Times* durant sis mesos.

L'obra es desenvolupa a la costa de l'Havana, i el protagonista és Santiago, un vell pescador que fa 84 dies que no aconsegueix pescar res. Un matí que decideix tornar a sortir sol al mar, finalment un enorme marlí (un peix semblant al peix espasa) pica l'ham. A partir d'aquest moment comença una ferotge lluita que durarà tres dies entre el vell i el peix per tal d'aconseguir de dur-

lo fins a la barca. En aquest procés, Santiago recorda els moments lluminosos de la seva vida, quan la sort encara estava de la seva banda, i reflexiona sobre el sentit de l'existència, que veu com una lluita indefugible contra la mort.

Un altre dels protagonistes de la novel·la és el jove Manolín, un noi que des de ben petit havia anat amb el vell però al qual els pares li han prohibit d'acompanyar-lo més a causa de la mala ratxa que està passant. De totes formes, el noi l'ajuda en tot el que està a les seves mans. Durant la dura lluita que s'establirà entre el marlí i el vell, aquest repetirà, com si fos una pregària, "si el noi fos aquí...", en una frase que esdevé un autèntic *leit-motiv* de la novel·la.

Al tercer dia, el peix, ja exhaust, comença a donar voltes a la barca. Santiago, desgastat i gairebé delirant, utilitza tota la força que li queda per clavar-li l'arpó. Un cop capturat, el pescador lliga el peix al costat del bot i emprèn el retorn a casa pensant en l'alt preu que l'enorme marlí tindrà al mercat, i en la quantitat de gent que podrà alimentar. No obstant això, en el seu camí cap a la riba, els taurons, atrets per la sang del marlí, van apareixent per devorar la captura. Santiago aconsegueix matar un marraix, un tauró molt gran, amb el seu arpó, però al capvespre, després de diverses investides, del gran peix només en queda l'espina dorsal, la cua i el cap.

Santiago, derrotat, convençut ara de la seva mala sort, increpa els taurons per la manera com han matat els seus somnis. En arribar a port, deixa a la riba la barca amb les restes del peix i es dirigeix

a la seva cabana. L'endemà, diversos pescadors i turistes queden sorpresos en veure les colossals dimensions del peix —que confonen amb un tauró—, tot i que n'hagi arribat només l'espina. Entristit per l'estat físic del vell, Manolín promet a Santiago tornar a pescar amb ell, sense importar-li el que li puguin dir els seus pares.

Alguns crítics han mantingut que Gregorio Fuentes, un home d'ulls blaus que va néixer a Lanzarote, va ser el model de Hemingway per al personatge de Santiago. Fuentes va treballar com a mariner per primera vegada als deu anys en vaixells que arribaven a ports africans, va emigrar a Cuba als 22 anys i, després de 82 anys de residència a l'illa, finalment va recuperar la ciutadania espanyola l'any 2001.

La novel·la, escrita en el llenguatge directe característic de l'autor, i que s'ha interpretat com una crua paràbola de la lluita de l'ésser humà contra el destí, ha estat portada al cinema en nombroses ocasions, les més populars de les quals són la dirigida per John Sturges i protagonitzada per Spencer Tracy, de l'any 1958, i, més modernament, la que va realitzar Jud Taylor l'any 1990 en què Anthony Quinn encarnava el paper de Santiago.

Dues traduccions catalanes

L'obra literària d'Ernest Hemingway va començar a ser traduïda al català a finals dels anys seixanta del segle passat. Com hem anat ressenyant al llarg de l'article, algunes de les seves novel·les van ser traslladades al català de la mà dels escriptors Ramon Folch i Camarasa i Jordi Arbonès, i només en un cas — *El sol també s'aixeca* —, del també escriptor Quim Monzó.

Malgrat això, i algunes traduccions que van sortir al tombant de segle, com *A punta de dia* (Proa, 1999, traducció d'Armand Carabén), una obra a mig camí entre el dietari personal, el llibre de viatges i la novel·la, i la ja esmentada *París era una festa*, a càrrec de Ferran Ràfols Gesa, la

recepció de l'obra de Hemingway en català és força incompleta. Molts *títols* no s'han traduït mai al català i, els que ho han estat, s'han reeditat poc o fa molt temps, circumstància que fa que actualment una part important de l'obra d'aquest escriptor gairebé només sigui accessible a través del fons de la Xarxa de biblioteques Municipals o a les llibreries de segona mà.

L'edició més moderna que podem trobar, per exemple, d'*Un adéu a les armes*, és la reedició de la traducció de Ramon Folch i Camarasa en una col·lecció popular de clàssics de la literatura universal que el diari *El Observador* va publicar a principis dels anys 90, a més d'una edició de Proa de l'any 1999. El mateix es pot dir d'una altra de les novel·les cabdals de Hemingway, *Per qui toquen les campanes*, reeditada també a la col·lecció popular del diari *El Observador* en la traducció clàssica de Jordi Arbonès.

Per tots aquests motius, és una molt bona notícia la recent aparició d'una nova versió d'*El vell i el mar* (Proa, 2026, traducció de Marc Rubió). Aquesta novel·la ja havia estat traduïda per Lluís Ferran de Pol amb el títol d'*El vell i la mar* (Proa, 1966; 2a edició, 1984; reedició a Proa-Butxaca, 2004; labutxaca, 2010), una traducció que també s'havia reeditat a la col·lecció de quiosc "Grans Èxits Universals" l'any 1996. En l'edició de Proa, Lluís Ferran de Pol, a part de la traducció, signava un extens pròleg en què presentava Ernest Hemingway al lector català, tant des del punt de vista biogràfic com a partir de la seva producció literària en el context de la moderna literatura nord-americana. A més, feia una aproximació crítica al sentit i el valor d'*El vell i la mar*, destacant-ne tant les virtuts com alguns punts febles.

Per Ferran de Pol, Hemingway, que alguns crítics havien menystingut per plantejar poques idees generals, per la manca d'una visió metafísica i per abusar de la truculència, té una saviesa i una capacitat d'intuïció del món que provenen de la seva infantesa: "El contacte precoç amb la natura

li comunica una desperta acuitat per a descobrir allò que, mancat de certituds religioses, li sembla l'arrel mateixa de la vida: la universal crueltat de la creació. Per a viure cal matar. Vivim en un món de devoradors i devorats. Aquesta indefensa germanor de tot el que viu i mor damunt la terra li comunica un sentiment de viril malenconia. Sent llàstima dels animals i dels homes. Fins de les plantes i dels arbres. Mata, però amb el sentiment de la pròpia mort sempre present. Per això la mort s'instal·la en la seva obra com un tràgic remolí central on tot, tard o d'hora, s'encamina" (ed., cit., 2a edició, p. 48).

El mar i la mar

La nova traducció d'*El vell i el mar*, ara amb l'article masculí, a càrrec de Marc Rubió, posa al dia, doncs, una molt bona traducció que el temps, però, havia envellit. Rubió abandona el tractament de vós entre els dos protagonistes i revisa i precisa la traducció dels noms dels peixos i d'altres espècies marines, així com bona part de la fraseologia i del lèxic més específicament relacionat amb els estris de pesca. El *peix espasa* o *emperador* ara és un gran exemplar de *marlí* —hi ha imatges de Hemingway havent pescat aquest peix—, les *meduses* són *caravel·les portugueses* i les tortugues *caguames* són *babaues*, per posar només tres exemples d'animals marins.

Pel que fa a l'opció de masculinitzar l'article del títol —*el mar*—, el lector català actual pot trobar-ho innecessari en el moment en què arriba a aquest fragment, a l'inici del llibre: "Per ell el mar sempre havia sigut *la mar*, que és com la gent li diu en castellà quan se l'estimen. Algunes vegades els que se l'estimen en parlen malament però sempre en parlen com si fos una dona. Alguns pescadors més joves, els que utilitzaven boies com a suro per a les llinyes i tenien llanxes, comprades quan els fetges de tauró es pagaven a preus molt alts, deien *el mar*, en masculí. En parlaven com si fos un competidor o un lloc o fins i tot un enemic. Però el vell sempre s'hi referia en femení i el veia

com algú que concedia o negava grans favors, i si feia coses forassenyades o malèvols era perquè no ho podia evitar. La lluna l'afecta igual que a les dones, pensava" (ed. cit., p. 29).

Malgrat aquest fragment, i segurament per la voluntat d'utilitzar la forma menys marcada i més literària en el títol, aquesta opció lingüística —*el mar*— també és la que s'ha fet servir en totes les traduccions d'aquesta novel·la al castellà des de la primera que va fer l'escriptor cubà d'origen gallec Lino Novás Calvo, publicada primer a la revista cubana *Bohemia* el març de 1953 i posteriorment a Buenos Aires l'any 1954. Hemingway, que era amic de Novás Calvo, va autoritzar expressament aquesta primera traducció.

De totes formes, en el conjunt del text d'aquesta recent traducció al català les denominacions masculines i femenines del substantiu *mar* s'alternen amb tota naturalitat, i és que *la mar* és l'opció més freqüent en la majoria d'usos lingüístics que aquest mot té en català. Com ha dit alguna vegada Marc Rubió —un traductor, d'altra banda d'una solvència més que contrastada— traduir no és, com se sol dir, *trair* sinó *triar*, i en aquesta ocasió la seva tria ha estat, deixant de banda el que es podia haver llegit com una picada d'ullet i un reconeixement a la traducció de Lluís Ferran de Pol, optar per la forma masculina del mot *mar* al títol.

Aquesta nova i oportuna versió d'*El vell i el mar*, doncs, posa de nou a l'abast del lector català un gran clàssic i constitueix una molt bona manera d'introduir-se en el món literari d'Ernest Hemingway a través d'una de les seves obres més representatives. ■